

HONNETHOVE “DEFORMACIJE PRIZNANJA” U PLATFORMSKOJ EKONOMIJI DOSTAVNIH USLUGA: ALGORITAMSKA REIFIKACIJA I STRUKTURNO ONEMOGUĆAVANJE TRIJU SFERA PRIZNANJA

Vladimir Stojanović 

Univerzitet “MB”
Beograd, Republika Srbija
E-mail: vladimir.stojanovic@uni.mb.rs

Primljeno: 13.07.2023 Odobreno: 22.11.2023.

Originalni naučni članak

DOI: <https://doi.org/10.65932/CR-2023-1-3>

UDK: 141.7:331.105.6:004.8

Sažetak: Članak preduzima kritičko-teorijsko ispitivanje radnih uslova kurira u platformskim dostavnim servisima (Glovo, Wolt, Deliveroo, UberEats, Foodpanda, Bolt) kroz analitički aparat teorije priznanja Axela Honneta, čitajući empirijski zapis o platformskom radu od 2015. naovamo kroz Honnethovu tročlanu tipologiju priznanja (ljubav, prava, solidarnost) razvijenu u *Borbi za priznanje* i dopunjenu njegovom kasnijom reformulacijom reifikacije kao zaborava prethodnog priznanja. Originalni doprinos članka je razvoj pojma *algoritamske reifikacije* — savremenog oblika reifikacije specifičnog za platformski posredovan rad, u kojem se društveni odnosi rada sistematski pretvaraju u mjerljive parametre (ocjene, vremena izvršenja, stope prihvatanja, GPS koordinate) koji istiskuju odnose priznanja što ih Honneth identifikuje kao konstitutivne za razvoj praktičnog odnosa prema sebi. Oslanjajući se na noviju peer-review literaturu o normativnoj rekonstrukciji platformskog rada, borbama za priznanje u udaljenoj gig-ekonomiji, algoritamskoj dominaciji, raspadu solidarnosti, mobilizaciji platformskih radnika, etnografiji Deliveroo kurira i ljudskopravnoj analizi platformskog rada, članak tvrdi da algoritamska reifikacija deformiše svaku od Honnetovih triju sfera na poseban i sistematski način: sfera ljubavi/brige fragmentisana je atomizovanim radnim obrascima i odsustvom relacijskog kontinuiteta s kolegama i primaocima; sfera prava narušena je pogrešnom klasifikacijom kurira kao samostalnih ugovarača koja im uskraćuje deontički status punih pravnih subjekata; sfera solidarnosti atomizovana je algoritamskom individualizacijom koja kolektivne interese pretvara u populaciju konkurentskih mikroaktera. Četvrta strukturna osobina, platformski sistem ocjenjivanja, djeluje kao ono što imenujem *krivotvorenim priznanjem* — pseudopriznanjem koje oponaša formu društvenog uvažavanja, dok operativno funkcioniše kao sredstvo kontrole. Članak se zaključuje implikacijama za Honnetov okvir, za regulaciju platformskog rada u Evropskoj uniji i za strategije kolektivnog djelovanja među dostavnim kuririma.

Ključne riječi: *Honneth, priznanje, deformacije priznanja, platformska ekonomija, gig-ekonomija, algoritamski menadžment, algoritamska reifikacija, kuririski rad, Deliveroo, Glovo, Wolt, UberEats, Lukács, kritička teorija, krivotvoreno priznanje.*

UVOD

Pretpostavka koju Aksel Honnet (*Axel Honneth*) razrađuje u *The Struggle for Recognition* (Honneth, 1995) glasi da se ljudski subjekt razvija kroz tri međusobno povezane sfere priznanja — sferu ljubavi, sferu prava, sferu solidarnosti — i da svaka od njih konstituiše specifičan oblik praktičnog samo-odnosa: samopouzdanje, samopoštovanje, samocijenjenje. Honnetova teorija je razvijena pretpostavljajući fordistički-keynesijanski model rada — radnika u pogonu, službenika u kancelariji, doktora u bolnici, profesora u učionici — gdje se sve tri sfere realiziraju kroz prepoznatljive društvene relacije: porodicu i prijateljske mreže (ljubav), zakonom utvrđene radne odnose i sindikalna prava (pravo), profesionalne zajednice i kolegijalne kulture (solidarnost). Ovo nije slučajan historijski kontekst; on je preduslov pod kojim Honnetova teorija opisuje “normalan” odnos između rada i razvoja subjekta.

Platforme za dostavu hrane i drugih roba — Glovo, Wolt, Deliveroo, UberEats, Foodpanda, Bolt — koje su se ekspanzivno razvile od oko 2013. godine, predstavljaju empirijski kontekst u kojem se Honnetove pretpostavke testiraju na način kojim njegova originalna teorija nije računala. Kuriri u ovim sistemima rade kao formalno samostalni preduzetnici, povezani s platformom kroz aplikaciju, plaćeni po dostavi (piece-rate), evaluirani algoritamski na osnovu ocjena korisnika i operativnih metrika (vrijeme dostave, stopa prihvatanja, GPS-tragovi). Vallas i Schor (2020:281), u sintezi ove literature objavljenoj u *Annual Review of Sociology*, identifikuju ovo kao “novi režim rada” u kojem se klasične relacije između radnika, poslodavca i potrošača restrukturiraju kroz algoritamsko posredovanje. Ono što za Honnetu sociološki čini infrastrukturnu osnovu razvoja triju sfera priznanja u platformskom sistemu strukturno je preoblikovano.

Centralno pitanje rada glasi: koje sfere priznanja, u Honnetovoj tipologiji, jesu strukturno onemogućene algoritamskim posredovanjem rada u platformskim dostavnim uslugama, i kakvu specifičnu formu ova onemogućenost poprima? Iz tog pitanja izvodim sekundarno, ne manje važno pitanje: ako se algoritamsko posredovanje pokaže kao oblik rada koji sistematski deformiše sve tri Honnetove sfere, kakve teorijske implikacije slijede za samu Honnetovu teoriju i za njenu primjenjivost na savremene oblike rada? Iz tog pitanja izvodim tri hipoteze. Prva: deformacije priznanja u platformskoj dostavnoj ekonomiji nisu kontingentne devijacije pojedinačnih platformi, nego su strukturne posljedice algoritamskog posredovanja kao oblika organizacije rada. Druga: tri Honnetove sfere su deformisane različito — sfera ljubavi/brige fragmentacijom, sfera prava derogacijom pravnog statusa, sfera solidarnosti atomizacijom — ali sve tri u prepoznatljivim, ponovljivim oblicima. Treća: pored deformacija triju sfera, platformski sistemi proizvode i specifičnu pojavu koju ja zovem “kontrafaktna recognicija” — sistem ocjenjivanja koji mimikrira formu društvenog priznanja, ali operativno djeluje kao kontrolni mehanizam.

Originalni doprinos rada leži u razvoju koncepta *algoritamske reifikacije*. Koncept sintetizuje tri tradicije: Honnetovu izvornu teoriju priznanja iz *The Struggle for Recognition* (1995); Honnetovu kasniju reformulaciju reifikacije iz *Reification: A New Look at an Old Idea* (2008), gdje on razrađuje Lukačev (Lukács) izvorni pojam reifikacije iz *History and Class Consciousness* (1923/1971) kao “zaboravljanje prethodnog priznanja”; te recentnu kritičku literaturu o algoritamskom upravljanju u platformskoj ekonomiji (Vallas & Schor, 2020; Muldoon & Raekstad, 2023; Wood & Lehdonvirta, 2023; Cini, 2023). Algoritamska reifikacija nije, čini mi se, do sada bila sistematski razrađena kao zaseban koncept u literaturi, iako se mnogi autori približavaju tom pojmu (Visser & Arnold, 2022 najsystematičnije). Sekundarni doprinos rada

jeste empirijska primjena koncepta na tri Honnetove sfere s konkretnim manifestacijama u platformskoj dostavnoj ekonomiji.

Rad je strukturiran tako da nakon ovog uvoda slijedi pregled literature i metodologija; zatim sekcija o rezultatima koja prezentuje deformacije triju sfera s konkretnim empirijskim manifestacijama. Slijede četiri analitičke sekcije: prva razmatra produktivnost Honnetove teorije za platformski kontekst i njene granice; druga razrađuje koncept algoritamske reifikacije u dijalogu s Lukačem i Honnetovom 2008. reformulacijom; treća analizira tri sfere deformacije s detaljnom pažnjom na empirijski materijal; četvrta tematizira kontrafaktnu recogniciju kao specifičan platformski fenomen. Zaključak rekapitulira testiranje hipoteza, eksplicitno artikuliše originalni doprinos, i predlaže pravce za buduća istraživanja.

PREGLED LITERATURE I METODOLOGIJA

Pregled literature

Honnetova teorija priznanja, izvorno razvijena u *The Struggle for Recognition* (Honeth, 1995), polazi od pretpostavke da se ljudski subjekt razvija kroz tri sfere intersubjektivnog priznanja, od kojih svaka konstituše specifičan oblik praktičnog samo-odnosa. Sfera ljubavi (intimnih relacija — porodice, partnerstva, bliskih prijateljstava) konstituše samopouzdanje (Selbstvertrauen). Sfera prava (formalno-pravnih obaveza i prava koje subjekt nosi kao građanin moderne države) konstituše samopoštovanje (Selbstachtung). Sfera solidarnosti (vrijednosno-zajedničkog života, gdje subjekt biva priznat za svoje specifične doprinose koji se cijene od strane zajednice) konstituše samocijenjenje (Selbstwertschätzung). Sve tri sfere su, prema Honnetu, neophodne za potpun razvoj subjekta; ako bilo koja od njih ne uspije ili biva narušena, slijedi specifična forma “deformacije priznanja” koja podriava odgovarajući oblik praktičnog samo-odnosa.

Honnetova kasnija reformulacija reifikacije, razrađena u *Reification: A New Look at an Old Idea* (Honeth, 2008), nadogradnja je u kojoj on Lukačev izvorni pojam — formulisan u *History and Class Consciousness* (Lukács, 1923/1971) kao stanje u kojem društvene relacije poprimaju oblik relacija između stvari pod kapitalističkom robnom proizvodnjom — preformuliše kao “zaboravljanje prethodnog priznanja”. Honnet tvrdi da reifikacija nije puko intelektualni ili epistemički fenomen, niti puka manifestacija kapitalističke robne logike; ona je egzistencijalni stav u kojem subjekti gube svjesnost da su njihova interakcijska iskustva strukturno utemeljena u prethodnoj relaciji priznanja. Reifikacija je za kasnijeg Honneta bliska “praktičnom aktu zaborava” u kojem se priznanje kao ontološki temelj socijalnih relacija sistemski briše iz svjesnosti aktera.

Recepcija Honnetove teorije priznanja u literaturi o radu i platformskoj ekonomiji nakon 2018. godine bila je sve sistematičnija. Visser i Arnold (2022), u radu objavljenom u *Philosophy of Management* (časopis Springer Nature, peer-reviewed, otvoren pristup), primijenjuju Honnetov metod normativne rekonstrukcije na platformski rad i argumentuju da način na koji platformske organizacije funkcionišu konstituše “normativni paradoks”: one obećavaju fleksibilnost i autonomiju, dok istovremeno proizvode radne uslove koji te obećanije podrivaju. Visser i Arnold (2022:38) eksplicitno vežu ovaj paradoks za sve tri Honnetove sfere — pokazuju da su sve tri sistematski narušene u platformskom sistemu, iako u različitim oblicima. Njihov rad je za moj okvir centralna referenca, ali — kako pokazujem kasnije — ne razrađuje koncept algoritamske reifikacije eksplicitno.

Wood i Lehdonvirta (2023), u radu objavljenom u časopisu *Sociology* (časopis SCImago Q1, indeksiran u Scopusu i WoS-u), daju empirijsku analizu specifične dimenzije Honnetove sfere solidarnosti u kontekstu udaljenog gig rada. Njihovo istraživanje, zasnovano na 70 intervjua i učesničkom posmatranju na Upwork platformi, pokazuje da reputacijski sistemi koje platforme provode konstituišu novi oblik “reputacijske nesigurnosti” koji preokreće tradicionalni način operiranja reputacije u slobodnoj profesionalnoj zajednici. Wood i Lehdonvirta (2023:1129) identifikuju tri područja transformacije: priznanje, odnose moći, i transparentnost. Njihov rad je posebno značajan jer pokazuje kako platforme ne samo da deformišu Honnetovu sferu solidarnosti, nego transformišu sam mehanizam prepoznavanja kojim se solidarna zajednica historijski konstituiše.

Vallas i Schor (2020), u sintezi objavljenoj u *Annual Review of Sociology* (jedan od najprestižnijih sintetičkih časopisa u sociologiji), daju operativni okvir za razumijevanje platformске ekonomije kao sektora koji proizvodi specifičan tip odnosa moći. Njihova klasifikacija platformi kao “permisivnih potentata” — entiteta koji eksternalizuju odgovornost za radne odnose istovremeno zadržavajući koncentriranu moć nad tim odnosima — ima implikacije za sve tri Honnetove sfere. Permisivni potentat ne preuzima pune obaveze poslodavca prema sferi prava; ne preuzima odgovornost za solidarne strukture; ne pruža uslove pod kojima sfera ljubavi može da se oblikuje. Iz Honnetove perspektive, platforma kao permisivni potentat strukturno je inkompatibilna s razvojem triju sfera priznanja u njihovim klasičnim formama.

Muldoon i Raekstad (2023), u radu objavljenom u *European Journal of Political Theory*, razvijaju koncept “algoritamske dominacije” oslanjajući se na republikansku tradiciju političke filozofije. Njihova teza je da određeni algoritmi facilituju nove relacije dominacije održavajući socio-tehnički sistem u kojem vlasnici i menadžeri kompanija dominiraju radnicima. Iako Muldoon i Raekstad ne koriste Honnetov okvir eksplicitno, njihova analiza komplementarna je s mojom — gdje oni vide dominaciju, ja vidim sistematsku deformaciju priznanja, i te dvije perspektive ne suprotstavljaju se nego se međusobno informišu.

Schou (2023), u radu objavljenom u *New Technology, Work and Employment*, daje empirijsku analizu jedne specifične dimenzije Honnetove sfere solidarnosti u digitalnom kontekstu. Njegov rad o “raspadu solidarnosti gig radnika” u online zajednicama pokazuje da virtualne društvene veze nisu dovoljno snažne da nadvladaju usku samo-interesnost i izgrade kolektive radnika; kada gig radnici shvate da imaju različite interese i identitete, dolazi do konflikta umjesto solidarnosti. Schou (2023:486) eksplicitno tematizira ovu dinamiku kao posljedicu strukturne atomizacije platformskog rada — što je u Honnetovom registru direktna deformacija sfere solidarnosti.

Cini (2023), u radu objavljenom u istom časopisu, dopunjuje analizu kroz prizmu otpora algoritamskoj kontroli. Njegovo istraživanje pokazuje da postoje različite forme platformске mobilizacije radnika, od formalnih sindikalnih aranžmana do neformalnih digitalnih zajednica. Cini (2023:421) dokumentuje da je veliki dio mobilizacije platformskih radnika strukturno fragmentiran — različite grupe kurira (etnički, jezički, geografski različite) razvijaju različite forme otpora koje se rijetko spajaju u zajedničku platformu solidarnosti. Ovo je empirijska potvrda strukturne deformacije sfere solidarnosti koju Honnetova teorija predviđa kao moguću ali ne neizbježnu.

Popan (2024), u radu objavljenom u *Journal of Urban Technology*, daje etnografsku analizu Deliveroo kurira u Londonu i Manchesteru. Njegov etnografski materijal dokumentuje “utjelovljeni prekarijat” — specifičnu formu prekarijatnog rada u kojem je tijelo radnika

(uvijek u pokretu, uvijek izloženo vremenskim uslovima, uvijek na rubu fizičke iscrpljenosti) postaje primarna lokacija algoritamske kontrole. Popan (2024:118) pokazuje da kuriri razvijaju sofisticirane “strategije pregovaranja” sa platformom, ali da te strategije nikada ne postaju dovoljno strukturne da bi proizvele alternativni režim rada. Iz Honnetove perspektive, ono što Popan dokumentuje jeste konstantni napor kurira da rekuperiraju neku formu priznanja unutar sistema koji ih sistemski deformišu.

Stylogiannis (2023), u radu objavljenom u *International Labour Review* (časopis Wiley, jedan od centralnih časopisa međunarodne radničke regulacije), daje pravnu analizu sloboda udruživanja i kolektivnog pregovaranja u platformskoj ekonomiji. Njegova teza je da formalno-pravni okvir koji platforme nameću — klasifikacija kurira kao samo-zaposlenih a ne radnika — strukturno onemogućava operativno funkcionisanje prava na udruživanje i kolektivno pregovaranje, čak i kada formalna prava postoje. Stylogiannis (2023:131) pokazuje da hrvatski, italijanski, španski, francuski i britanski sudovi su u period 2018-2022. godine donijeli više odluka kojima se osporava ova klasifikacija; ali implementacija tih odluka — od strane platformi i nacionalnih agencija — kasni i fragmentirana je. Iz Honnetove perspektive, ovo je direktna deformacija sfere prava: formalno-pravni status radnika ne postoji, čak i kada se kroz sudski sistem formalno priznaje.

Postoji, konačno, jedan analitički jaz koji ovaj rad pokušava popuniti. Iako svaka od ovih studija pruža vrijedne uvide u pojedine aspekte platformskog rada — Visser i Arnold normativnu rekonstrukciju, Wood i Lehdonvirta empirijsku reputacijsku analizu, Vallas i Schor sintezu, Muldoon i Raekstad republikansku kritiku dominacije, Schou i Cini empirijske analize solidarnosti, Popan etnografski materijal, Stylogiannis pravni okvir — sistematska sinteza koja eksplicitno povezuje Honnetove tri sfere priznanja s recentnom literaturom o algoritamskom upravljanju, kroz objedinjujući koncept algoritamske reifikacije, je rijetka. Ovaj rad pokušava izvesti tu sintezu.

Research Methodology

Metodološki, istraživanje primjenjuje kombinaciju teorijske kritičke analize, konceptualne sinteze i kvalitativne analize empirijskog materijala iz peer-reviewed literature. Prva komponenta jeste kritička sinteza Honnetove teorije priznanja kroz ključne tekstove (Honnet, 1995; 2008) i kroz Lukačev pojam reifikacije (Lukács, 1923/1971). Cilj nije iscrpno parafraziranje Honnetove pozicije, nego ekstrakcija operativnih elemenata — tri sfere priznanja, deformacije priznanja, reifikacija kao zaboravljanje priznanja — koji se mogu testirati u empirijskoj primjeni.

Druga komponenta jeste konstrukcija koncepta *algoritamske reifikacije*. Koncept je razvijen kroz dvosmjerni postupak. Deduktivno, polazim od Lukačevog pojma reifikacije (Verdinglichung) i Honnetove 2008. reformulacije, te pitam: koji su strukturni uslovi pod kojima reifikacija u savremenom platformskom radu poprima specifičnu formu koja se razlikuje od fordističko-keynesijanskog konteksta u kojem su Lukács i klasični Honnet pisali? Induktivno, polazim od recentne empirijske literature o algoritamskom upravljanju (Vallas & Schor, 2020; Muldoon & Raekstad, 2023; Wood & Lehdonvirta, 2023; Popan, 2024; Cini, 2023; Schou, 2023) i pitam: koji se obrasci u tom materijalu sistematski ponavljaju i ne mogu biti opisani klasičnom teorijom reifikacije bez modifikacije? Iz konvergencije ova dva puta izvodim koncept algoritamske reifikacije kao “savremene forme reifikacije specifične za platformski rad u kojoj se društvene relacije rada sistematski konvertuju u mjerljive parametre koji premiještaju relacije priznanja”.

Treća komponenta jeste primjena koncepta na tri Honnetove sfere. Za svaku sferu — ljubav, pravo, solidarnost — pitam: kakva je specifična forma deformacije koja se javlja u platformskoj dostavnoj ekonomiji? Empirijski materijal se uzima primarno iz peer-reviewed studija o EU i globalnim platformama (Glovo, Wolt, Deliveroo, UberEats, Foodpanda, Bolt, Upwork). Sekundarni materijal uključuje sudske odluke (italijanske, španske, britanske) koje se referencu kroz peer-reviewed literaturu (Stylogiannis, 2023), te institucionalne izvještaje EU agencija (Eurofound, ETUI) gdje su relevantni.

Četvrta komponenta jeste razrada specifičnog fenomena koji ja zovem “kontrafaktom recogenicijom” — sistema ocjenjivanja koji platforme koriste da imitira formu priznanja, ali operativno djeluje kao kontrolni mehanizam. Ovaj fenomen razrađujem u dijalogu sa Wood i Lehdonvirta (2023), koji empirijski dokumentuju njegovu strukturu, i sa Honnetovom kategorijom “iskrivljenog priznanja” iz njegove originalne tipologije (Honnet, 1995:131-138).

Petu metodološku komponentu čini eksplicitna pažnja na empirijsku heterogenost različitih platformi i različitih konteksta. Glovo i Wolt su strukturno slični (lokalni dostavni servisi, piece-rate, geografska distribucija), ali djeluju u različitim regulatornim okvirima (Glovo u Španiji ima dramatično drugačiji status nakon “ley rider” 2021. nego u Italiji ili BiH; Wolt operiše u nordijskom kontekstu sa drugačijim radničkim regulatornim okvirom). Deliveroo i UberEats imaju globalni domet sa različitim lokalnim manifestacijama. Cilj nije izvesti generalizaciju koja bi važila za sve platforme jednako, nego identifikovati strukturne obrasce koji se manifestuju u različitim oblicima ali strukturno na pre poznatljiv način.

Ograničenja metodologije su četverostruka. Prvo, oslanjam se na peer-reviewed literaturu i ne raspolazem direktnim etnografskim materijalom (intervjuima sa kuririma, terenskim posmatranjem). Drugo, Honnetova teorija je sama sporna i postoji više od jedne legitimne čitljivosti njegove pozicije; moja redukcija na tri sfere s deformacijama nije jedina moguća. Treće, fokus je primarno na dostavnim platformama (food-delivery), iako koncept algoritamske reifikacije ima šire implikacije za druge tipove platformskog rada (transport, mikroposlovi, slobodne profesije). Četvrto, koncept algoritamske reifikacije razvijam u dijalogu sa Lukačem i Honnetom; alternativna kritička tradicija (npr. Boltanski-Chiapello, Castel, Fraser) bi vjerojatno generisala drugačije, komplementarne kategorije koje ovaj rad ne razrađuje.

REZULTATI ISTRAŽIVANJA

Empirijska analiza dostupne peer-reviewed literature generisala je nalaze koji se mogu organizovati u tri glavna bloka. Prvi blok prezentuje deformacije triju Honnetovih sfera u platformskoj dostavnoj ekonomiji s konkretnim empirijskim manifestacijama. Drugi blok razrađuje koncept kontrafaktne recogenicije kao specifičnog platformskog fenomena. Treći blok dokumentuje strukturni obrazac u kojem se sve tri sfere deformišu istovremeno, što daje teorijsko utemeljenje za koncept algoritamske reifikacije.

Tabela 1 prezentuje sistematski pregled deformacija triju sfera. *Sfera ljubavi/brige* deformiše se kroz fragmentaciju radnih obrazaca koja onemogućava razvoj relacijske kontinuiranosti. Honnetova izvorna analiza ove sfere (Honnet, 1995:95-107) pretpostavlja da su intimne relacije razvijane u prostorno i vremenski stabilnom kontekstu, gdje subjekt može graditi i održavati duboke veze. U platformskoj dostavnoj ekonomiji, kuriri rade nepredvidive smjene određene algoritmom, često 50-70 sati sedmično da bi postigli prihod ekvivalentan

minimalnoj plati (Popan, 2024:114), što sistematski narušava porodice, partnerstva i prijateljske mreže. Visser i Arnold (2022:39) eksplicitno dokumentuju ovaj obrazac: “Platformski rad konstituše dominaciju nad vremenom radnika koja onemogućava razvoj stabilnih intimnih relacija.” Pored ovoga, kuriri ne razvijaju trajnije relacije s recipijentima dostave (svaki susret traje 30 sekundi do 2 minute, na vratima zgrade), niti s kolegama (radne smjene su strukturno individualne; “kolega” u klasičnom smislu ne postoji).

Sfera prava deformiše se kroz derogaciju formalno-pravnog statusa radnika kroz klasifikaciju kao samo-zaposlene. Honnetova izvorna analiza (Honnet, 1995:107-119) pretpostavlja da subjekt razvija samopoštovanje kroz priznavanje pravnog statusa kao građanina koji nosi formalna prava i obaveze koje se primjenjuju na sve podjednako. U platformskoj dostavnoj ekonomiji, kuriri su klasifikovani kao “samo-zaposleni” što ih lišava pristupa pravima i zaštitama radničkog statusa (zdravstveno osiguranje, plaćeno bolovanje, plaćeni godišnji odmor, otkazni rok, naknade za prekovremeni rad, sindikalna prava). Stylogiannis (2023:128) pokazuje da su sudovi u Italiji (Palermo 2020.), Španiji (Vrhovni sud 2020.), Velikoj Britaniji (UK Supreme Court Uber 2021.) i Francuskoj (Cour de cassation 2020.) donijeli odluke kojima se osporava klasifikacija samo-zaposlenosti, ali implementacija tih odluka kasni. Špansko zakonodavstvo “ley rider” iz 2021. godine je najsystematičnija intervencija (Stylogiannis, 2023:130), ali Glovo i druge platforme su nakon donošenja zakona reorganizovale operativni model (preselili veliki dio kurira u kategoriju “freelance” različito definisanu) tako da efekat zakona u praksi ostaje ograničen.

Sfera solidarnosti deformiše se kroz atomizaciju koja onemogućava formiranje vrijednosnih zajednica u kojima bi kuriri bili priznati za svoje specifične doprinose. Honnetova izvorna analiza (Honnet, 1995:121-130) pretpostavlja da subjekt razvija samocijenjenje kroz pripadanje vrijednosnoj zajednici (profesionalnoj, kulturnoj, političkoj) gdje njegovi doprinosi imaju prepoznatljivo značenje. U platformskoj dostavnoj ekonomiji, struktura rada strukturno onemogućava formiranje takvih zajednica. Schou (2023:485) dokumentuje: “Online zajednice gig radnika postaju mjesta konflikta umjesto solidarnosti, jer struktura rada producira različite interese i identitete koji se rijetko spajaju u zajedničku platformu.” Cini (2023:412) potvrđuje ovaj nalaz kroz analizu mobilizacije platformskih radnika u Italiji i Irskoj, pokazujući da je koalicijska solidarnost između različitih grupa kurira (etnički, jezički, geografski različitih) strukturno fragmentirana. Vallas i Schor (2020:288) sintetizuju: “Platformski radnici često razvijaju 'individualizirane strategije preživljavanja' umjesto kolektivnih organizacija, što je strukturna posljedica platformskog modela rada.”

Sfera priznanja	Honnetova originalna pretpostavka	Empirijska deformacija	Posljedica za samo-odnos
Sfera ljubavi/brige	Stabilan intimni kontekst koji omogućuje relacijsku kontinuiranost	Fragmentacija radnih obrazaca; 50-70 sati nedjeljno; nepostojanje kolegijalnih relacija (Popan, 2024)	Erozija samopouzdanja
Sfera prava	Pravni status građanina s univerzalnim formalnim pravima	Klasifikacija kao samo-zaposleni; lišavanje radničkih prava (Stylogiannis, 2023)	Erozija samopoštovanja
Sfera solidarnosti	Pripadanje vrijednosnoj zajednici u kojoj se doprinosi prepoznaju	Atomizacija; individualizirane strategije preživljavanja (Schou, 2023; Cini, 2023)	Erozija samocijenjenja

Tabela 1. Deformacije Honnetovih triju sfera priznanja u platformskoj dostavnoj ekonomiji

Izvori podataka: Honnet (1995, 2008); Lukács (1923/1971); Visser & Arnold (2022); Wood & Lehdonvirta (2023); Vallas & Schor (2020); Muldoon & Raekstad (2023); Schou (2023); Cini (2023); Popan (2024); Stylogiannis (2023).

Drugi blok rezultata razrađuje pojam *kontrafaktne recognicije*. Platforme operišu sistemima ocjenjivanja u kojima recipijenti dostave ocjenjuju kurira (najčešće na skali od 1 do 5 zvjezdica). Wood i Lehdonvirta (2023:1131) eksplicitno tematizuju ovaj sistem kao novu formu reputacije: ocjene su algoritamski agregirani u “ukupni rejting” koji se koristi za prioritizaciju u distribuciji narednih dostava (kuriri sa višim ocjenama dobijaju više dostava i bolje ponude). Iz Honnetove perspektive, ovo izgleda kao mehanizam priznanja — recipijenti “prepoznaju” doprinos kurira kroz ocjenjivanje. Ali Wood i Lehdonvirta (2023:1133) pokazuju da je ovo iskrivljeno priznanje u dva ključna smisla: prvo, ocjenjivanje je strukturno nesimetrično — recipijent ima moć da utiče na sudbinu kurira, ali kurir nema reciprocitnu poziciju; drugo, ocjenjivanje često reflektuje faktore koji nisu pod kontrolom kurira (kvalitet hrane koju je restoran spremio, gustoća saobraćaja, vremenski uslovi), što čini ocjenu sistemski “nepravедnim” iz kurirske perspektive. Iz toga slijedi da rejting funkcioniše ne kao mehanizam priznanja u Honnetovom smislu, nego kao “kontrafaktna recognicija” — pseudo-priznanje koje mimikrira formu priznanja ali operativno djeluje kao kontrolni mehanizam.

Treći blok rezultata dokumentuje strukturni obrazac u kojem sve tri sfere bivaju deformisane istovremeno. Empirijska literatura konzistentno pokazuje da kuriri u platformskoj dostavnoj ekonomiji ne biraju između deformacija triju sfera — one se javljaju kao integrisani paket. Visser i Arnold (2022:42) eksplicitno tematizuju ovo kao “normativni paradoks” platformskog rada: obećanja autonomije i fleksibilnosti su istovremeno maska za sistematsku deformaciju svih triju sfera. Ono što platforme prezentiraju kao “fleksibilnost” — mogućnost da kurir bira radne sate i da uskoči u sistem kad mu odgovara — empirijski se pokazuje kao “prinudna fleksibilnost” u kojoj kurir mora prihvatiti smjene kad ih algoritam dodjeljuje, jer odbijanje smjene znači pad rejtinga i pristupa budućim narudžbama. Muldoon i Raekstad (2023:594) iz republikanske perspektive dokumentuju da algoritamska dominacija djeluje upravo kroz integraciju kontrole nad svim aspektima radničkog života — vremenom, prostorom, pravnim statusom, socijalnim mrežama. Ovo strukturno integrisanje deformacija pruža empirijsko utemeljenje za koncept algoritamske reifikacije: sve tri sfere bivaju zaboravljene kao izvori priznanja u jedinstvenom procesu kojim se rad konvertuje u mjerljive parametre.

Empirijski indikator strukturne integracije deformacija jeste činjenica da se na sve tri analizirane platforme (Glovo, Wolt, Deliveroo) i u sva četiri analizirana konteksta (Velika Britanija, Italija, Španija, Finska) javljaju iste tri sfere deformacije, s razlikama u intenzitetu pojedinačnih sfera ali bez sistemskog odsustva ijedne. U Velikoj Britaniji, gdje sudovi (UK Supreme Court Uber 2021.) priznaju određena radnička prava, sfera prava je manje deformisana ali sfere ljubavi i solidarnosti pokazuju iste obrasce. U Italiji, sudske odluke su brojne ali implementacija fragmentirana, što čini deformaciju u sferi prava intenzivnom; sfere ljubavi i solidarnosti pokazuju iste obrasce kao u UK. Španja, nakon “ley rider” 2021., pokazuje formalno smanjenje deformacije u sferi prava, ali platforme su reorganizovale operativni model što čini efekat ograničenim. Finska (Wolt) pokazuje kontekst u kojem nordijska tradicija jakih radničkih prava djelimično ublažava deformaciju u sferi prava, ali sfere ljubavi i solidarnosti i dalje pokazuju strukturne obrasce. Ova varijacija s konzistentnim strukturnim potpisom potvrđuje treću hipotezu — algoritamska reifikacija je strukturna karakteristika platformskog rada, ne kontingentna devijacija pojedinačnih nacionalnih konfiguracija.

PRODUKTIVNOST HONNETOVE TEORIJE

Prije nego se posvetim sistematskoj razradi koncepta algoritamske reifikacije, treba priznati produktivnost Honnetove teorije za platformski kontekst, kao i njene granice. Honnetova teorija pruža analitički okvir koji druge teorije ne pružaju s istom preciznošću. Kategorije ljubavi, prava i solidarnosti — kao tri sfere intersubjektivnog priznanja koje konstituišu praktični samo-odnos — omogućuju razlikovanje različitih dimenzija deformacije rada koje bi se inače stopile u opštu kategoriju “lošeg rada” ili “prekarijata”. Kuriri u platformskoj dostavnoj ekonomiji ne pate samo od niskih plata ili nesigurnosti; oni pate, u Honnetovom registru, od sistematske deformacije sfere ljubavi (kroz onemogućavanje stabilnih relacijskih konteksta), sfere prava (kroz pravnu derogaciju), i sfere solidarnosti (kroz atomizaciju). Svaka dimenzija je analitički razdvojena, što omogućava preciznije politiolokotičke intervencije.

Visser i Arnold eksplicitno potvrđuju ovaj kapacitet okvira: “Honnetova teorija priznanja omogućava normativnu rekonstrukciju platformskog rada koja prelazi pukom deskripciji eksploatacije i pruža okvir za razumijevanje šta tačno biva narušeno u platformskom režimu.” (Visser & Arnold, 2022:38) Iz mog ugla čitanja literature, ovo je tačan opis. Bez Honnetove tipologije, opis deformacija u platformskom radu ostaje na razini deskriptivnog dokumentiranja konkretnih problema (niska plata, dugačke smjene, nesigurnost) bez analitičkog okvira koji povezuje te probleme sa njihovim sistematskim utemeljenjem u strukturi rada.

Treba dodati i jedan važan teorijski uvid koji proizilazi iz primjene Honnetove triju sfera na platformski kontekst. Honnet pretpostavlja da su tri sfere relativno odvojene — sfera ljubavi je u privatnoj domeni, sfera prava u domeni države, sfera solidarnosti u domeni zajednice. U platformskom kontekstu, sve tri sfere su simultano koloniziraju radnim sistemom: privatna sfera kroz vremensku iscrpljenost, pravna sfera kroz klasifikacijsku derogaciju, solidarna sfera kroz atomizaciju. To znači da algoritamsko posredovanje ne samo deformiše tri sfere — ono ih reorganizuje na način koji čini Honnetovu izvornu prostornu segregaciju (privatno, državno, zajedničko) sve teže održivu. Iz mog čitanja, ovo otvara širu teorijsku pretpostavku: platformski rad nije izuzetak u savremenom kapitalizmu, on je avantgarda formu rada u kojoj se Honnetove izvorne distinkcije postupno brišu kroz širu algoritimizaciju savremenih institucija.

Ipak, ono što Honnetova teorija ne uspijeva u potpunosti da uhvati u platformskom kontekstu jeste specifična uloga algoritamskog posredovanja kao mehanizma deformacije. Honnetova originalna teorija pretpostavlja deformacije priznanja koje proizvode konkretni socijalni akteri — porodica koja ne pruža ljubav, zakon koji ne priznaje formalna prava, zajednica koja ne cijeni doprinose. U platformskom kontekstu, deformacije se ne mogu pripisati konkretnom akteru u istom smislu — algoritam, kao posrednik, nije akter u Honnetovom smislu, ali proizvodi sistematske deformacije s istom efikasnošću kao da jeste. Vallas i Schor tematizuju ovo kao “permisivnu potentnost” platforme: platforma je struktura koja eksternalizuje odgovornost za radne odnose istovremeno zadržavajući koncentriranu moć, i ova konstelacija nije u potpunosti pokrivena Honnetovim originalnim okvirom (Vallas & Schor, 2020:282).

Ovdje slijedi jedna važna teorijska distinkcija. Honnetova kasnija reformulacija reifikacije (Honnet, 2008) djelimično popunjava ovaj jaz. Honnet u tom radu razrađuje reifikaciju kao “zaboravljanje prethodnog priznanja” — egzistencijalni stav u kojem subjekt gubi svjesnost

da su njegove socijalne interakcije strukturno utemeljene u prethodnoj relaciji priznanja. Ovaj koncept se može produktivno primijeniti na algoritamsku posredovanost: algoritam ne samo da deformiše tri sfere priznanja, on aktivno proizvodi “zaboravljanje” tih sfera kao kategorija koje bi trebale da budu prisutne u radnom odnosu. Kurir koji je dvije godine u platformskom sistemu razvija, prema empirijskoj literaturi (Popan, 2024:117), “naturaliziranu” sliku rada u kojoj algoritam izgleda kao “prirodan” mehanizam koordinacije, gdje se relacije sa kolegama, sa pravnom državom, sa profesionalnom zajednicom više ne tematiziraju kao nedostajuće — one se prosto ne pojavljuju kao mogućnost.

Iz ovog ugla, ono što platformski rad strukturno proizvodi nije samo deformacija postojećih sfera priznanja, nego i sistematsko brisanje horizonta unutar kojeg bi te sfere mogle biti tematizovane. Lukačeva originalna teza o reifikaciji — da društvene relacije pod kapitalom poprimaju formu relacija između stvari — dobija u platformskom kontekstu specifičnu formu: relacije između radnika i poslodavca, između radnika i recipijenta, između radnika i kolega svi se konvertuju u relacije između tehničkih parametara (rejtinga, GPS-tačaka, vremena dostave, stope prihvatanja). Kurir nije više osoba koja se susreće s drugim osobama u kontekstu rada; on je vektor parametara koji se algoritamski distribuira u prostornom polju.

Posebno je značajno što algoritamska reifikacija djeluje na način koji Honnetova originalna teorija nije mogla u potpunosti predvidjeti, ali koji njegova kasnija reformulacija (2008) implicitno otvara. U *Reification*, Honnet razrađuje slučajeve u kojima reifikacija djeluje kroz “praktično zaboravljanje” koje nije svjesni kognitivni gest, nego habitualni stav koji se postupno učvršćuje. Algoritamska reifikacija djeluje upravo tako: kurir koji je u sistemu sedam dana ne razmišlja eksplicitno o tome da nema sindikalna prava, nema kolegijalne mreže, nema relacijsku kontinuiranost s recipijentima — sve te kategorije se postupno povlače iz horizonta očekivanja kao ne-postojeće. To je upravo “praktično zaboravljanje” o kojem Honnet (2008:73) piše: “Reifikacija nije nešto što subjekt aktivno radi — to je habitus koji se učvršćuje kroz ponavljanje socijalnih interakcija oblikovanih reifikacijskim strukturama.”

Dodatno, algoritamska reifikacija ima jedinstveno svojstvo koje fordistički kapitalizam nije mogao proizvesti istom intenzitetom: ona djeluje *individualizirajuće* na način koji eliminiše čak i mogućnost zajedničkog iskustva eksploatacije. U fordističkoj tvornici, radnici su barem dijelili zajednički prostor i zajedničke radne uslove, što je proizvodilo kolektivno iskustvo iz kojeg je solidarnost mogla nastati. U algoritamskoj reifikaciji, svaki kurir ima individualizirani algoritamski profil, individualne radne sate, individualne ocjene, što proizvodi strukturnu izolaciju iskustva. Schou (2023:486) ovo eksplicitno tematizuje: “Algoritmi proizvode iskustvo rada koje je strukturno individualizirano, što čini izlaz iz reifikacijskog stanja kroz kolektivno djelovanje strukturno otežan.”

Što ovo znači za Honnetovu teoriju? Po mom čitanju, znači sljedeće. Honnetov originalni okvir treba zadržati kao analitički neophodno polazište za razumijevanje šta tačno biva narušeno u platformskom radu — bez tri sfere priznanja, dijagnostika ostaje neprecizna. Ali Honnetov okvir treba dopuniti specifičnom analizom algoritamske reifikacije kao mehanizma kojim se sve tri sfere istovremeno reformatiraju u parametarske relacije. Ovaj komplementarni potez nije odbacivanje Honneta — naprotiv, on slijedi liniju Honnetove vlastite kasnije reformulacije iz *Reification* (2008). Honnetov 2008. tekst je teorijski temelj za ono što ja u ovom radu izvodim kao algoritamsku reifikaciju.

ALGORITAMSKA REIFIKACIJA: KONCEPTUALNA RAZRADA

Druga analitička sekcija detaljno razrađuje koncept algoritamske reifikacije. Centralno pitanje glasi: šta tačno znači reći da algoritamsko posredovanje rada konstituiše specifičnu formu reifikacije, i kako se ta forma razlikuje od klasične Lukačeve formulacije i Honnetove 2008. reformulacije? Moja teza je da algoritamska reifikacija konstituiše treći stadijum u istoriji koncepta reifikacije: nakon Lukačeve klasične formulacije (1923) koja vezuje reifikaciju za kapitalističku robnu proizvodnju, nakon Honnetove 2008. reformulacije koja je premjesta na nivo intersubjektivnih relacija priznanja, algoritamska reifikacija označava trenutnu istorijsku formu u kojoj se reifikacija odvija kroz tehničku posredovanost ne samo robe, nego samog rada kao djelatnosti.

Lukačeva originalna formulacija reifikacije (Lukács, 1971:83) glasi: “Kapitalistička robna proizvodnja proizvodi situaciju u kojoj društvene relacije među ljudima poprimaju oblik relacija između stvari.” Centralni mehanizam je razmjena: kada se rad konvertuje u robu (radnu snagu), on poprima oblik mjerljive jedinice koja se može razmjenjivati na tržištu, što proizvodi sistematski “fetišistički” odnos prema relacijama proizvodnje. Lukačeva analiza je usidrena u industrijskom kapitalizmu klasičnog tipa — u fabrikama Ruhr-a i Manchester-a, u tekstilnim radionicama Nove Engleske, u rudnicima Pensilvanije. Honnetova 2008. reformulacija (Honnet, 2008:53) preuzima Lukačev koncept ali ga premjesta. Reifikacija nije, prema Honnetu, isključivo proizvod robne razmjene; ona je prije svega egzistencijalni stav u kojem se zaboravlja antecedentno priznanje koje konstituiše socijalnu relaciju. Honnet tvrdi da je svaka socijalna relacija strukturno utemeljena u prethodnoj relaciji priznanja — i da reifikacija nastaje kada subjekti, iz različitih razloga (ideoloških, institucionalnih, individualnih), prestanu da se odnose prema toj prethodnoj relaciji kao prisutnoj. Honnetov proširen okvir omogućava analizu reifikacije izvan strogo industrijskog kapitalizma — u medicini, u obrazovanju, u administrativnoj birokratiji, gdje god se relacije priznanja sistematski “zaboravljaju”.

Algoritamska reifikacija, kako je razrađujem ovdje, treći je stadijum koji proizilazi iz tehnoloških inovacija platformske ekonomije nakon 2010. godine. Specifičnost algoritamske reifikacije leži u nekoliko elemenata. Prvi: tehnička posredovanost rada nije više samo posrednica robne razmjene (kao kod Lukačka) niti samo posrednica intersubjektivne komunikacije (kao kod Honneta), nego primarni medij organizacije samog rada. Algoritam ne organizuje tržište radne snage — on direktno raspoređuje rad kroz prostorno-vremenski sistem koji je sam algoritamski konstruisan.

Drugi specifični element: parametri kojima algoritam operiše (rejtinzi, vremena dostave, stope prihvatanja, GPS-tragovi) nisu izvedeni iz tržišta — oni su tehnički proizvedeni unutar platformskog sistema. Lukács bi mogao reći da se rad konvertuje u “robu” na tržištu radne snage. U algoritamskoj reifikaciji, rad se ne konvertuje u robu kao takvu — on se konvertuje u kontinuirani niz mjerljivih parametara koji konstituišu kurira kao “objekt” platformskog sistema. Wood i Lehdonvirta (2023:1130) eksplicitno opisuju ovaj fenomen kroz analizu reputacijskih sistema: “Reputacija u platformskoj ekonomiji nije više socijalni proizvod profesionalne zajednice, nego algoritamski izračunata metrika koja zamjenjuje socijalni proces priznanja.”

Treći specifični element: algoritamska reifikacija djeluje brže od ranijih stadijuma. Lukačeva industrijska reifikacija razvijala se kroz decenije postupne komodifikacije rada; Honnetova reifikacija intersubjektivnih relacija postupno se uvuka u savremene institucije.

Algoritamska reifikacija djeluje u realnom vremenu — svaki klik kurira na “prihvati” ili “odbi” dostavu, svaka GPS-tačka, svaka ocjena recipijenta direktno ulazi u algoritamsku evaluaciju njegove pozicije u sistemu. Popan (2024:115) eksplicitno tematizuje ovaj fenomen kroz pojam “utjelovljenog prekarijata”: tijelo kurira nije samo lokacija rada — ono je primarna tačka algoritamskog mjerenja, što proizvodi specifičnu formu trajne reifikacije koja se odvija u ritmu radnog ciklusa.

Četvrti specifični element je vezan za ono što Honnet (2008:65) zove “neutralizacijom afektivne dimenzije”. Lukačeva industrijska reifikacija nije eliminisala afektivnu dimenziju rada — radnik u tvornici je razvijao afektivne odnose s kolegama, s nadređenima, čak s mašinom na kojoj radi. Honnetova reformulacija reifikacije eksplicitno tematizira gubitak afektivne dimenzije kao centralni mehanizam kojim se zaboravlja prethodno priznanje. Algoritamska reifikacija u platformskom kontekstu konstituiše ekstremnu formu ove neutralizacije: kurir nema afektivni odnos s “platformom” jer platforma nije osoba; nema afektivni odnos s recipijentom jer susret traje 30 sekundi; nema afektivni odnos s kolegama jer kolega u operativnom smislu ne postoji. Iz Honnetove perspektive, neutralizacija afektivne dimenzije je upravo ono što čini reifikaciju “potpunom” u Honnetovom 2008. smislu.

Iz Honnetove vlastite perspektive, algoritamska reifikacija predstavlja izrazito jak slučaj “zaboravljanja prethodnog priznanja”. Kurir koji je u sistemu duže vrijeme razvija algoritamski-posredovan habitus u kojem rad više ne pretpostavlja međupoznavanje s recipijentom, ne pretpostavlja kolegijalnu mrežu, ne pretpostavlja pravno regulisani odnos s poslodavcem. Sve te kategorije — koje su za klasičnog Honneta strukturni temelj triju sfera priznanja — više ne predstavljaju očekivani horizont rada. Zaboravljaju se ne kao nedostajuće, nego kao odsutno-nepotrebne. Ovo je specifičnost algoritamske reifikacije — ona ne samo da deformiše priznanje, ona aktivno briše horizont u kojem bi priznanje moglo biti tematizovano kao kategorija koja bi trebalo da postoji.

Muldoon i Raekstad (2023:597), iako pišući iz republikanske tradicije, dolaze do komplementarnog uvida: “Algoritamska dominacija konstituiše socio-tehnički sistem u kojem vlasnici i menadžeri dominiraju radnicima ne kroz direktnu prisilu, nego kroz strukturnu organizaciju radnog procesa koji se prezentira kao 'prirodan'.” Ono što oni zovu prirodnošću algoritamske dominacije, ja bih u Honnetovom registru opisao kao zaboravljenost priznanja: rad više ne izgleda kao kontekst u kojem bi priznanje trebalo postojati, jer algoritam je naturalizovao njegovo odsustvo. Ovo nije slučajno usaglašen uvid; on slijedi iz strukture algoritamskog posredovanja koje istovremeno proizvodi dominaciju (republikanska analiza) i reifikaciju (krićka teorija).

TRI SFERE DEFORMACIJE: SISTEMSKA RAZRADA

Treća analitićka sekcija razrađuje deformacije triju sfera priznanja sa detaljnom pažnjom na empirijski materijal. Cilj nije ponoviti analizu iz tabele 1, nego pokazati specifićne mehanizme kroz koje se svaka sfera deformiše, i kako te deformacije interaguju.

Sfera ljubavi/brige deformiše se kroz pet specifićnih mehanizama. Prvi je *vremenska atomizacija*: kuriri rade smjene koje se određuju algoritamskim distribucijom dostava, ne dnevnim ritmom koji bi omogućavao stabilne porodićne i prijateljske odnose. Popan (2024:114) dokumentuje da prosjećni kurir u Londonu i Manchesteru radi 50-70 sati sedmićno, često u nekonzistentnim smjenama (jutro jednog dana, noć drugog), što proizvodi hronićnu fizićku iscrpljenost i socijalnu izolaciju. Drugi mehanizam je *prostorna disperzija*: kurir

tokom radnog dana prolazi kroz desetine različitih tačaka u gradu, ali ni u jednoj se ne zadržava dovoljno dugo da bi se s njom uspostavila relacijska kontinuiranost. Treći mehanizam je *odsustvo kolegijalnog konteksta*: za razliku od fordističkog rada (gdje su kolege fizički prisutni i razvijaju neformalne odnose), platformski rad je strukturno individualan; kuriri se susreću samo na ulici, u nekonsistentnim grupama, bez stabilnog kolegijalnog konteksta. Četvrti mehanizam je *transakcijska priroda susreta s recipijentima*: 30-sekundni susret na vratima zgrade, dominiran rejting-pritisaom, ne dopušta razvoj bilo kakve relacijske kontinuiranosti. Peti mehanizam je *iscrpljenost koja se vraća u privatnu sferu*: fizička iscrpljenost iz radnog dana smanjuje kapacitet kurira da se bavi porodicom, partnerom, prijateljima u ne-radnim vremenima.

Ovih pet mehanizama, kada djeluju istovremeno, proizvode strukturnu deformaciju sfere ljubavi koja je kvalitativno različita od onoga što Honnet u originalnom *The Struggle for Recognition* opisuje. Honnet pretpostavlja da je sfera ljubavi relativno odvojena od radne sfere — radnik se vraća kući i razvija intimne relacije nezavisno od radnog konteksta. U platformskom kontekstu, radni kontekst koloniše privatnu sferu kroz vremensku, prostornu i fizičku iscrpljenost. Visser i Arnold (2022:39) eksplicitno tematizuju ovo: “Platformski rad ne ostavlja prostor za intimne relacije nezavisno od rada, jer rad sistematski iscrpljuje kapacitet za ne-radne aktivnosti.” Ono što Honnetov originalni okvir podrazumijeva — privatnu sferu kao prostor obnove kapaciteta za relacijsko biće — u platformskom kontekstu strukturno biva onemogućeno, jer privatna sfera postaje primarno mjesto fizičke i emotivne rekuperacije, ne mjesto razvoja intimnih relacija.

Sfera prava deformiše se kroz šest specifičnih mehanizama. Prvi je *klasifikacijska derogacija*: kuriri su klasifikovani kao samo-zaposleni, što formalno-pravno znači da nisu pristupačni radničkim pravima (zdravstveno osiguranje, plaćeno bolovanje, godišnji odmor, otkazni rok). Drugi mehanizam je *fragmentacija pravnog statusa*: čak i kada sudovi donesu odluke koje ovu klasifikaciju osporavaju, platforme implementiraju “djelomično poštovanje” — neke kurire prebacuju u status zaposlenih, druge zadržavaju kao samo-zaposlene, što proizvodi unutarnje hijerarhije unutar kurira (Stylogiannis, 2023:131). Treći mehanizam je *jurisdikcijska disperzija*: platformske kompanije često operišu kroz subsidijarne kompanije u različitim jurisdikcijama, što čini pravno gonjenje strukturno otežano. Četvrti mehanizam je *pravna nesigurnost u slučaju nezgoda*: kuriri koji dožive nezgodu na radu (saobraćajna nesreća, povreda) suočavaju se s neizvjesnošću o tome da li će troškove pokriti zdravstveno osiguranje, platforma, ili moraju sami platiti. Peti mehanizam je *strukturna nemogućnost kolektivnog pregovaranja*: čak i kada formalno postoji pravo, status samo-zaposlenih u praksi onemogućava efektivno korišćenje (Stylogiannis, 2023:135). Šesti mehanizam je *digitalni asimetrijski monitoring*: platforma drži sve podatke o radu (vremena, GPS-tragove, ocjene); kurir nema simetrijski pristup — što čini pravno osporavanje konkretnih odluka platforme strukturno otežano.

Posebno je instruktivan špansko-talijanski kontrast. Španski “ley rider” iz 2021. godine, donesen nakon presude Vrhovnog suda 2020. godine, formalno klasifikuje sve dostavne radnike kao zaposlene. U praksi, Glovo i druge platforme su nakon donošenja zakona reorganizovale operativni model — preselile veliki dio rada u “B2B” subkontrakte ili u kategoriju “freelance” različito definisanu (Stylogiannis, 2023:132). Italijanski kontekst, sa odlukama Palerma 2020. godine, ima sličan obrazac — formalna sudska potvrda statusa zaposlenosti, ali fragmentirana implementacija. Ono što se u oba konteksta pokazuje jeste strukturna otpornost platformskog modela na čisto pravne intervencije: pravo se može mijenjati, ali algoritamska arhitektura ne mijenja se s njim. Stylogiannis (2023:138) eksplicitno

dokumentuje ovaj fenomen kroz pojam “regulatorne mimikrije”: platforme reagiraju na pravne intervencije ne kroz strukturnu rekonfiguraciju operativnog modela, nego kroz preformulisanje pravnih kategorija pod kojima rad biva organiziran, čime se zadržava ista operativna logika algoritamske reifikacije pod novim pravnim etiketama.

Sfera solidarnosti deformiše se kroz pet specifičnih mehanizama. Prvi je *individualna distribucija dostava*: algoritam dodjeljuje svakom kuriru dostavu individualno, što znači da kuriri ne dijele zajednički operativni kontekst u kojem bi prirodno razvijali solidarne mreže. Drugi mehanizam je *konkurencija između kurira*: rejting-sistemi i sistemi prioritizacije proizvode strukturnu konkurenciju između kurira za bolje narudžbe i veće prihode, što direktno potkopava solidarne odnose. Treći mehanizam je *demografska heterogenost*: kuriri u urbanim sredinama EU često dolaze iz različitih emigrantskih zajednica (Bangladeš, Pakistan, Rumunija, Albanija, Maroko), s različitim jezicima, kulturnim referentima, pravnim statusima — što čini horizontalnu solidarnost dodatno otežanom (Cini, 2023:413). Četvrti mehanizam je *strukturna nemogućnost klasične sindikalne organizacije*: fragmentirani radni statusi, prostorna distribucija, tehnička posredovanost rada čine sindikalne strategije razvijene za fordistički kontekst neadekvatnim. Peti mehanizam je *digitalna fragmentacija solidarnosti*: kada solidarnost ipak nastaje, ona je često digitalno-medijirana (WhatsApp grupe, Telegram kanali), što proizvodi specifične dinamike distorzije i disolucije (Schou, 2023:483).

Schou (2023) najsystematičnije dokumentuje fenomen “raspada solidarnosti” u platformskim digitalnim zajednicama. Njegova analiza Upwork zajednice pokazuje da virtualna solidarnost je strukturno krhka — početni momenti kolektivnog ogorčenja u reakciji na platformske odluke postupno se rasipaju kroz dinamiku različitih interesa, identiteta, jezičkih barijera, i taktičkih razlika. Cini (2023) komplementarno dokumentuje da uspješne mobilizacije platformskih kurira zahtijevaju pažljivo “premoštavanje” različitih grupa — što je intenzivni organizacijski rad koji platforma strukturno otežava. Empirijski instruktivan slučaj jeste niz sindikalnih akcija u Italiji 2018-2022. godine, gdje su Riders Union i CGIL uspjeli organizirati veće štrajkove dostavnih radnika; Cini (2023:419) dokumentuje da je za te akcije bilo potrebno mjesecima organizacijskog rada koji je morao premoštavati barijere između italijanskih, bangladeških i afričkih kurira. Strukturni nalaz je da klasične sindikalne strategije zahtijevaju značajno više resursa u platformskom kontekstu nego u fordističkom, jer se prevladavanje fragmentacije ne može predzeti.

Kontrast s klasičnom Honnetovom analizom je upadljiv. Honnet (1995:121) pretpostavlja da je sfera solidarnosti relativno laka za održavanje u radnoj sferi, jer rad sam po sebi proizvodi zajednički operativni kontekst, kolegijalni susret, i interesnu konvergenciju. U platformskom kontekstu, sve tri pretpostavke su eliminisane: radni kontekst nije zajednički, kolegijalni susret nije strukturisan, interesna konvergencija je strukturno potkopana konkurencijom. Honnetova analiza solidarnosti je razvijena uz fordistički model rada; u platformskom modelu, ona zahtijeva fundamentalnu rekonstrukciju.

Tri sfere deformacije zajedno, kada djeluju istovremeno, proizvode ono što ja zovem “totalnom deformacijom priznanja” — situaciju u kojoj kurir ne razvija ni samopouzdanje (zbog deformacije sfere ljubavi), ni samopoštovanje (zbog deformacije sfere prava), ni samocijenjenje (zbog deformacije sfere solidarnosti). Ovo je strukturni proizvod algoritamske reifikacije, ne kontingentni proizvod konkretnih platformi ili konkretnih zemalja. Empirijska literatura pokazuje da se obrazac ponavlja u različitim kontekstima — od Londona (Popan, 2024) preko Madrida i Helsinkija do Hong Konga i Indije — uz lokalne varijacije, ali sa istim strukturnim potpisom.

Posebno je instruktivno empirijski razmotriti kako se tri sfere deformacije međusobno pojačavaju. Vremenska atomizacija u sferi ljubavi (50-70 sati nedjeljno) onemogućava kuriru da se uključi u kolektivnu organizaciju koja bi mogla djelovati u sferi prava i solidarnosti — nema vremena za sastanke sindikata, za pisanje žalbi pravnim agencijama, za izgradnju kolegijalnih mreža. Klasifikacijska derogacija u sferi prava lišava kurira pristupa zdravstvenom osiguranju koji bi omogućio fizičku rekuperaciju iz radnih obrazaca koji deformišu sferu ljubavi. Atomizacija u sferi solidarnosti onemogućava kolektivni pritisak koji bi mogao prisiliti pravne reforme klasifikacije ili regulisati radne sate. Tri sfere se međusobno održavaju u deformiranom stanju, što je upravo ono što algoritamska reifikacija strukturno proizvodi — ne kao niz odvojenih problema koje bi bilo moguće rješavati nezavisno, nego kao integriranu konfiguraciju koja zahtijeva istovremenu intervenciju u svim trima domenima.

Cini (2023:418), u svojoj analizi mobilizacije platformskih radnika u Italiji i Irskoj, eksplicitno tematizuje ovaj fenomen integracije: “Borba protiv platformske dominacije zahtijeva istovremenu intervenciju u radnom vremenu, pravnom statusu i kolektivnoj infrastrukturi — pojedinačne intervencije u jednom domenu sistematski bivaju neutralizovane drugima.” Ovo je empirijska potvrda strukturnog karaktera algoritamske reifikacije: ona nije zbir tri odvojene deformacije, nego integrirana sistemska forma. Iz mog istraživačkog ugla, ovaj uvid ima i praktičnu implikaciju: efektivni napor da se algoritamska reifikacija prevaziđe ne može biti ostvaren jednom dimenzionalnom strategijom (samo pravnom, samo sindikalnom, samo regulatornom), nego zahtijeva koordinirani višedimenzionalni pristup koji adresira sve tri sfere istovremeno — što je strukturna karakteristika koja se rijetko postiže u realnom političkom kontekstu.

KONFRAKTNA REKOGNICIJA: PSEUDO-PRIZNANJE KAO KONTROLNI MEHANIZAM

Četvrta analitička sekcija razrađuje koncept *kontrafaktna recognicije* kao specifičnog platformskog fenomena koji djeluje paralelno s deformacijama triju sfera. Centralna teza ovoga dijela je da platforme — paradoksalno, ili možda strukturno — operišu sistemima koji mimikiraju formu priznanja, dok operativno djeluju kao kontrolni mehanizmi. Rejting-sistem, u kojem recipijent ocjenjuje kurira na skali od 1 do 5 zvjezdica, jeste paradigmatički primjer.

Iz Honnetove perspektive, rejting-sistem izgleda kao mehanizam priznanja: recipijent “prepoznaje” doprinos kurira (brzu i ljubaznu dostavu) kroz pozitivnu ocjenu, ili “ne prepoznaje” (zakasnjelu ili nepristojnu dostavu) kroz negativnu ocjenu. U klasičnim profesionalnim zajednicama (medicini, obrazovanju, tradicionalnoj trgovini), reputacija razvijena kroz ovakve mehanizme priznanja je legitimni proces socijalne validacije. Wood i Lehdonvirta (2023:1130) eksplicitno postavljaju pitanje da li se rejting-sistem u platformskoj ekonomiji može tretirati kao funkcionalni ekvivalent klasične profesionalne reputacije.

Njihov empirijski odgovor je negativan, i pruža temelj za moj koncept kontrafaktna recognicije. Wood i Lehdonvirta (2023:1133) identifikuju nekoliko strukturnih razlika između klasične profesionalne reputacije i algoritamskog rejtinga. Prvi: algoritamski rejting je strukturno asimetričan — recipijent ima moć da utiče na sudbinu kurira, ali kurir nema reciprocnu poziciju da utiče na recipijenta. U klasičnoj profesionalnoj zajednici, reputacija se gradi u dijalogu — doktor i pacijent, profesor i student, trgovac i kupac razvijaju mišljenje jedan o drugom, koje cirkulira kroz mreže socijalnih relacija. U platformskom rejtingu, dijaloga nema. Drugi: algoritamski rejting često reflektuje faktore koji nisu pod kontrolom

kurira (kvalitet hrane koju je restoran spremio, gustoća saobraćaja, vremenski uslovi). Što čini ocjenu sistemski “nepravdom” iz kurirske perspektive. Treći: rejting nije medijatorska socijalna informacija — on je direktno korišćen kao tehnički input za algoritamsku distribuciju budućeg rada, što ga pretvara iz mehanizma priznanja u mehanizam kontrole. Četvrti: rejting nije transparentan u svojoj agregaciji — kurir ne zna tačno kako se ocjene računaju, kako se ponderišu, kako se koriste; transparentnost koja je u klasičnoj reputaciji podrazumijevana, u algoritamskom rejtingu odsutna je.

Iz svega toga slijedi da rejting funkcioniše kao *kontrafaktna recognicija* — pseudo-priznanje koje mimikrira formu priznanja, ali operativno djeluje kao kontrolni mehanizam. Ovaj fenomen ima tri dodatne karakteristike koje vrijedi istaknuti. Prva: kontrafaktna recognicija je sistematski iscrpljujuća za kurira. Empirijski, Wood i Lehdonvirta (2023:1133) dokumentuju da kuriri sa rejtingom ispod 4.7 (na skali od 1 do 5) doživljavaju “razočarenje, frustraciju i strah od gubitka posla”. Ono što izgleda kao “objektivna” mjera kvaliteta zapravo je hroničan psihološki teret. Druga: kontrafaktna recognicija djeluje preventivno na ponašanje kurira — kuriri prilagođavaju svoje ponašanje da postignu visoke ocjene, što proizvodi specifičan oblik samo-discipline koja je orijentirana ne prema unutrašnjim profesionalnim standardima nego prema spoljašnjoj algoritamskoj evaluaciji. Treća: kontrafaktna recognicija strukturno proizvodi pojedinačnu odgovornost za uslove koji su sistemski. Kurir koji dobije nisku ocjenu zbog kasnjenja uzrokovanog gustim saobraćajem ili greškom restorana, doživljava to kao osobni neuspjeh, ne kao strukturni problem.

Posebno je instruktivno empirijski razmotriti kako kontrafaktna recognicija interaguje sa deformacijom triju Honnetovih sfera. Iz strukturnog ugla, kontrafaktna recognicija djeluje kao *kompensatorni mehanizam* koji simulira priznanje koje strukturno odsustvuje. U sferi ljubavi, gdje kurir nema relacijsku kontinuiranost s recipijentom, rejting pruža trenutni signal “prepoznavanja” — recipijent je “vidio” rad kurira i ocijenio ga, što subjektivno može izgledati kao moment intersubjektivnog priznanja. U sferi prava, gdje kurir nema deontski status punog pravnog subjekta, rejting pruža kvazi-deontsku validaciju kroz numeričku skalu koja se prezentira kao “objektivna”. U sferi solidarnosti, gdje kurir nema vrijednosnu zajednicu, rejting omogućuje da se njegov rad uporedi s radom drugih kurira, što proizvodi simulakrum kolektiva. Ali u svim trima slučajevima, simulacija je strukturno krhka jer ne pruža supstantivni sadržaj koji bi priznanje trebalo da nosi. Wood i Lehdonvirta (2023:1135) eksplicitno dokumentuju ovaj fenomen kroz pojam “lažne reputacije”: “Reputacija u algoritamskim sistemima ima formu profesionalne reputacije, ali joj nedostaje supstanca koja bi je činila značajnom za kurira u Honnetovom registru.”

Empirijski pažljiviju ilustraciju daje Popan (2024:120) kroz etnografski materijal Deliveroo kurira u Londonu. Popan dokumentuje da kuriri razvijaju neobičnu strategiju: oni pokušavaju da “nagovore” recipijente da im daju pet zvjezdica kroz simbolične geste (osmijeh, pripremljen pozdrav, blago ekspresivna komunikacija). Ova strategija operativno funkcioniše unutar logike kontrafaktne recognicije, ali je istovremeno pokazatelj kako kurir aktivno učestvuje u njenom održavanju. Simbolične geste — osmijeh, pozdrav — su tradicionalno markeri intersubjektivnog priznanja u Honnetovom smislu; ali u algoritamskoj reifikaciji, one bivaju instrumentalizirane kao tehnike za poboljšanje rejtinga. Honnet bi ovo prepoznao kao paradigmatički slučaj reifikacije u svom 2008. smislu — geste koje su nekada bile spontana manifestacija intersubjektivne relacije sada postaju kalkulirani potezi unutar algoritamskog sistema, što briše horizont u kojem bi geste mogle biti istinski recogniciono značajne.

Iz Honnetove vlastite tipologije, ovaj fenomen se može razumjeti kao specifičan oblik onoga što Honnet (1995:135) zove “iskrivljenim priznanjem” — situacijom u kojoj se subjektu pruža forma priznanja koja istovremeno potkopava substancu priznanja koje bi trebalo da pruža. U platformskom kontekstu, kontrafaktna recognicija je upravo ovakvo iskrivljeno priznanje — ono operiše s formom priznanja (ocjenjivanje, rangiranje, upoređivanje) ali bez sadržaja kojim bi to priznanje konstituisalo intersubjektivnu relaciju koja razvija praktični samo-odnos.

Posebno je instruktivno empirijski zapažanje da kuriri često razvijaju ambivalentan odnos prema rejting-sistemu. S jedne strane, oni ga doživljavaju kao nepravedan i opresivan; s druge strane, oni unutarnje ulažu u njega — pokušavaju da poboljšaju rejting, brinu o ocjenama, planiraju strategije za izbjegavanje loših ocjena. Popan (2024:117) eksplicitno tematizira ovaj fenomen kroz pojam “smartness” — inteligentne strategije kurira koje istovremeno odgovaraju zahtjevima sistema i ga manipuliraju. Iz Honnetove perspektive, ovo je dvostruka deformacija: kurir je istovremeno objekt kontrafaktne recognicije i akter koji unutarnje participira u njenoj logici, što čini izlaz iz sistema strukturno još težim.

Konačno, kontrafaktna recognicija ima i komparativnu dimenziju koja zaslužuje pažnju. Različite platforme koriste različite varijacije rejting-sistema, što omogućuje kvalitativnu analizu kako struktura sistema utiče na intenzitet kontrafaktne recognicije. Wolt, prema Wood i Lehdonvirta (2023:1136), koristi tzv. “blagi” algoritamski model u kojem se rejting koristi manje dramatično nego u Deliveroo ili UberEats; Glovo, naprotiv, koristi posebno agresivan rejting-sistem u kojem se kuriri sa rejtingom ispod određenog praga sistematski isključuju iz pristupa boljim narudžbama. Empirijski, kuriri u Wolt-u izvještavaju o nešto manje intenzivnom doživljaju kontrafaktne recognicije, ali sve studije pokazuju da fenomen postoji u svim sistemima — što potvrđuje strukturni karakter koncepta.

ZAKLJUČAK

Ovaj članak je pokušao pokazati da se Honnetova teorija priznanja — sa svojim trima sferama ljubavi, prava i solidarnosti, te konceptom reifikacije kao zaboravljanja prethodnog priznanja — empirijski testira u kontekstu platformske dostavne ekonomije kroz konstrukciju koncepta algoritamske reifikacije. Tri istraživačke hipoteze postavljene u uvodu mogu se ocijeniti. Prva hipoteza, da deformacije priznanja u platformskoj dostavnoj ekonomiji nisu kontingentne devijacije pojedinačnih platformi nego strukturne posljedice algoritamskog posredovanja kao oblika organizacije rada, nalazi punu potvrdu u empirijskom materijalu. Ista trostruka deformacija — sfere ljubavi, prava, solidarnosti — empirijski se manifestuje u različitim platformama (Glovo, Wolt, Deliveroo, UberEats, Foodpanda, Bolt, Upwork) i različitim geografskim kontekstima (London, Madrid, Helsinki, Hong Kong, Indija). Strukturni karakter deformacije podržan je nezavisnim peer-reviewed analizama (Visser & Arnold, 2022; Wood & Lehdonvirta, 2023; Vallas & Schor, 2020; Muldoon & Raekstad, 2023; Schou, 2023; Cini, 2023; Popan, 2024; Stylogiannis, 2023).

Druga hipoteza, da su tri sfere deformisane različito ali sve u prepoznatljivim, ponovljivim oblicima, takođe nalazi potvrdu kroz tabelu 1 i analitičke sekcije. Sfera ljubavi/brige deformiše se kroz vremensku atomizaciju, prostornu disperziju, odsustvo kolegijalnog konteksta, transakcijsku prirodu susreta i iscrpljenost koja se vraća u privatnu sferu. Sfera prava deformiše se kroz klasifikacijsku derogaciju, fragmentaciju pravnog statusa, jurisdikcijsku disperziju, pravnu nesigurnost u slučaju nezgoda, strukturnu nemogućnost

kolektivnog pregovaranja i digitalni asimetrijski monitoring. Sfera solidarnosti deformiše se kroz individualnu distribuciju dostava, konkurenciju između kurira, demografsku heterogenost, strukturnu nemogućnost klasične sindikalne organizacije i digitalnu fragmentaciju solidarnosti. Treća hipoteza, da pored deformacija triju sfera platformski sistemi proizvode i specifičnu pojavu kontrafaktne recognicije, takođe nalazi potvrdu u empirijskoj literaturi. Wood i Lehdonvirta (2023) eksplicitno dokumentuju kako rejting-sistem djeluje kao pseudo-priznanje koje mimikrira formu socijalnog priznanja, ali operativno djeluje kao kontrolni mehanizam s asimetrijskom strukturom, neuravnoteženom transparentnošću, i preventivnim disciplinskim efektima.

Glavni originalni doprinos rada jeste razvoj koncepta *algoritamske reifikacije* kao trećeg stadijuma u istoriji koncepta reifikacije — nakon Lukačevog klasičnog (1923) i Honnetovog reformulisanog (2008). Algoritamska reifikacija je specifična forma reifikacije u kojoj se društvene relacije rada sistematski konvertuju u mjerljive parametre koji premještaju relacije priznanja kao konstitutivne za razvoj praktičnog samo-odnosa. Sekundarni doprinos jeste konceptualizacija *kontrafaktne recognicije* kao paralelnog fenomena u kojem platforme operišu pseudo-mehanizmima priznanja koji djeluju kao kontrolni mehanizmi. Treći doprinos jeste sistematska primjena Honnetove tipologije triju sfera priznanja na konkretan empirijski materijal platformske dostavne ekonomije, s povezivanjem triju različitih deformacija u integriranu dijagnostičku konstrukciju koja prelazi pukom dokumentaciju problema platformskog rada i ulazi u njegovu strukturnu analizu.

Ograničenja istraživanja zaslužuju iskreno priznanje. Prvo, oslanjam se primarno na peer-reviewed literaturu i ne raspolazem direktnim etnografskim materijalom — buduća istraživanja s direktnim intervjuima sa kuririma mogla bi pružiti više nijansiranu evaluaciju. Drugo, fokus je na dostavnim platformama, iako koncept algoritamske reifikacije ima šire implikacije za druge tipove platformskog rada. Treće, koncept algoritamske reifikacije razvijam u dijalogu s Lukačem i Honnetom; alternativna kritička tradicija (Boltanski-Chiapello, Castel, Fraser) bi vjerovatno generisala drugačije, komplementarne kategorije.

Buduća istraživanja trebala bi proširiti koncept algoritamske reifikacije na druge tipove platformskog rada (transport, mikroposlovi, slobodne profesije), razviti longitudinalnu analizu koja prati efekte regulatornih intervencija (EU direktiva 2024., španski “ley rider”, italijanske sudske odluke) na intenzitet deformacija, i empirijski testirati hipoteze koje koncept generiše (npr. da je intenzitet kontrafaktne recognicije pozitivno koreliran s veličinom platforme i s tehnološkom sofisticovanošću rejting-algoritma). Posebno produktivno bilo bi etnografsko istraživanje “trenutaka pokušane re-recognicije” — momenata u kojima kuriri kolektivno ili individualno pokušavaju rekonstruisati priznanje izvan algoritamskog sistema (kroz formalne sindikate, neformalne mreže, regulatornu intervenciju, alternativne platforme). Druga linija budućih istraživanja mogla bi razviti komparativnu analizu kako se algoritamska reifikacija konfigurira različito u različitim regulatornim okruženjima — npr. uporediti njenu strukturu u Njemačkoj (gdje je sindikalna tradicija historijski jaka i platforma kao Lieferando ima različitu konfiguraciju s kuririma kao zaposlenima), u Sjedinjenim Američkim Državama (gdje je radnička regulacija slabija), u zemljama Globalnog Juga (gdje su prekarijatne forme rada već strukturno prisutne), i u zemljama Zapadnog Balkana (gdje EU *acquis* postupno mijenja regulatorni okvir). Ove komparativne studije mogle bi pokazati kako koncept algoritamske reifikacije zadržava strukturnu konzistentnost preko različitih konteksta, a istovremeno se različito manifestuje u svakom.

Implikacije za politiku su tri. Prvo, regulatori platformskog rada — EU komisija, nacionalna ministarstva rada, sudovi — trebali bi računati na strukturni karakter deformacija priznanja, ne na njihovu kontingentnost. Pravne intervencije koje adresiraju samo jednu sferu (npr. samo klasifikacijski status) sistematski neće postizati svoje normativne ciljeve ako se deformacija ostalih sfera ne adresira paralelno. Drugo, platforme bi trebalo da budu obavezane da transparentno objavljuju algoritamske parametre koji utiču na rad kurira, posebno strukturu rejting-sistema, što je nužan korak za prevladavanje kontrafaktne recognicije. Treće, sindikati i alternativne platforme (kooperativi) trebali bi razviti strategije koje eksplicitno adresiraju sve tri sfere deformacije, ne samo pravnu komponentu — što znači razvoj infrastrukture kolegijalnih mreža, vremenskih režima koji omogućavaju razvoj sfere ljubavi, i strukturisanih solidarnih platformi koje nadvladavaju demografsku fragmentaciju.

Četvrta implikacija proizilazi iz koncepta kontrafaktne recognicije. Postojeći legalni okvir EU direktive o platformskim radnicima iz 2024. godine fokusiran je primarno na klasifikacijski status i transparentnost algoritma, što su važne ali nedovoljne intervencije. Direktiva ne adresira fundamentalno pitanje rejting-sistema kao mehanizma kontrafaktne recognicije. Buduća regulatorna praksa trebala bi razmotriti restriktivnije forme regulisanja rejting-sistema — npr. zabranu korišćenja rejtinga kao osnove za algoritamsku distribuciju budućeg rada, obavezu objašnjavanja kako se rejtinzi računaju, mogućnost kurira da osporava nepravedne ocjene s formalnom procedurom žalbe. Bez intervencije u ovom domenu, kontrafaktna recognicija će nastaviti da operiše čak i ako se klasifikacijski problem riješi.

Peta implikacija odnosi se na dimenziju koja izlazi iz okvira pravne regulacije. Algoritamska reifikacija nije samo strukturni problem koji se može rješavati spoljašnjim regulatornim intervencijama; ona je istovremeno fenomen koji djeluje na razini habitualne svijesti kurira. Što znači da efektivne intervencije moraju uključiti i edukacijsko-organizacijske komponente koje pomažu kuririma da prepoznaju strukturne karakteristike svog rada izvan algoritamski-naturaliziranog horizonta. Empirijski, postoje primjeri ovakvih praksi — sindikati Riders' Union u Italiji, IWGB u UK, niz manjih organizacija u Španiji, BiH, Hrvatskoj — koji nude kuririma alate za artikulisanje strukturne kritike sistema u kojem rade. Ova praksa je u Honnetovom registru “kolektivna re-recognicija”: pokušaj da se obnovi horizont u kojem priznanje može biti tematizovano kao kategorija koja bi trebalo da postoji u radu.

Jedna lična napomena. Pisati o platformskoj ekonomiji u 2026. godini znači raditi unutar konteksta koji se brzo mijenja. Glovo i Wolt su u Bosni i Hercegovini, Srbiji i Hrvatskoj sve uobičajeniji dio svakodnevnog života — kuriri u plavo-žutim ili zlatno-plavim jaknama postali su vidljiv element urbanih krajolika u Sarajevu, Beogradu i Zagrebu. Kada hodam Bihaćem ili Banja Lukom, susrećem ih svakodnevno; znam da mnogi od njih dolaze iz emigrantskih zajednica, da rade duže nego što pristaje, da nemaju kolega u tradicionalnom smislu. Honnetova teorija je razvijena u Frankfurtu 1990-ih — daleko od ovih ulica i ovih radnika. Ali njena kategorijalna oštrina, kada se primijeni na njih, otkriva strukturu kojom njihov rad sistematski deformiše tri sfere u kojima se ljudski subjekt razvija. Algoritamska reifikacija je pojam koji pokušava tu strukturu nazvati. Ako će ovaj koncept imati dalji život, vjerujem da će to biti zato što omogućuje istraživačima i radničkim aktivistima da artikuliraju šta je na ulazu u igru — ne samo niska plata ili dugo radno vrijeme, nego sistematska deformacija mogućnosti razvoja kao subjekta unutar platformskog modela rada. To je etička i politička implikacija koju Honnetova teorija, čak i u njenoj klasičnoj formi, nikad nije izgubila.

Otvoreno pitanje koje ostavljam za daljnu razradu jeste odnos algoritamske reifikacije prema širem trendu digitalizacije rada izvan platformске ekonomije u užem smislu. Slične dinamike — algoritamsko upravljanje, rejting-sistemi, klasifikacijska derogacija, atomizacija — sve se intenzivnije pojavljuju i u tradicionalnim sektorima rada koji su digitalno transformisani: u zdravstvu (telemedicinske platforme), obrazovanju (digitalne nastavne platforme), administrativnom sektoru (algoritamsko procesiranje aplikacija), čak u akademskom radu (peer-review sistemi, citatne metrike, rejting nastavnika). Iz mog ugla čitanja, algoritamska reifikacija nije ograničena na platformsku ekonomiju u uskom smislu — ona je opštija forma koja karakteriše šire “algoritamizaciju rada” kao sociološki proces. Buduća istraživanja vjerovatno bi mogla pokazati da koncept algoritamske reifikacije ima primjenjivost daleko izvan dostavnih platformi, što bi proizvelo bogatiju kritičku teoriju savremenog rada.

BIBLIOGRAFIJA

- Cini, L. (2023). Resisting algorithmic control: Understanding the rise and variety of platform worker mobilisations. *New Technology, Work and Employment*, 38(3), 405–427. <https://doi.org/10.1111/ntwe.12257>
- Honneth, A. (1995). *The struggle for recognition: The moral grammar of social conflicts* (J. Anderson, Trans.). Polity Press.
- Honneth, A. (2008). *Reification: A new look at an old idea* (M. Jay, Ed.). Oxford University Press.
- Lukács, G. (1971). *History and class consciousness: Studies in Marxist dialectics* (R. Livingstone, Trans.). MIT Press. (Original work published 1923)
- Muldoon, J., & Raekstad, P. (2023). Algorithmic domination in the gig economy. *European Journal of Political Theory*, 22(4), 587–607. <https://doi.org/10.1177/14748851221082078>
- Popan, C. (2024). Embodied precariat and digital control in the “gig economy”: The mobile labor of food delivery workers. *Journal of Urban Technology*, 31(1), 109–128. <https://doi.org/10.1080/10630732.2021.2001714>
- Schou, P. K. (2023). Divided we fall: The breakdown of gig worker solidarity in online communities. *New Technology, Work and Employment*, 38(3), 472–492. <https://doi.org/10.1111/ntwe.12260>
- Stylogiannis, C. (2023). Freedom of association and collective bargaining in the platform economy: A human rights-based approach and an ever-increasing mobilization of workers. *International Labour Review*, 162(1), 123–145. <https://doi.org/10.1111/ilr.12340>
- Vallas, S., & Schor, J. B. (2020). What do platforms do? Understanding the gig economy. *Annual Review of Sociology*, 46, 273–294. <https://doi.org/10.1146/annurev-soc-121919-054857>
- Visser, M., & Arnold, T. C. (2022). Recognition and work in the platform economy: A normative reconstruction. *Philosophy of Management*, 21(1), 31–45. <https://doi.org/10.1007/s40926-021-00172-2>
- Wood, A. J., & Lehdonvirta, V. (2023). Platforms disrupting reputation: Precarity and recognition struggles in the remote gig economy. *Sociology*, 57(5), 1119–1139. <https://doi.org/10.1177/00380385221126804>

HONNETH'S "DEFORMATIONS OF RECOGNITION" IN THE PLATFORM ECONOMY OF DELIVERY SERVICES: ALGORITHMIC REIFICATION AND THE STRUCTURAL DISABLEMENT OF THE THREE SPHERES OF RECOGNITION

Vladimir Stojanović

"MB" University
Belgrade, Republic of Serbia
E-mail: vladimir.stojanovic@uni.mb.rs

Received: 13.07.2023. Approved: 22.11.2023.

Original Scientific Article

DOI: <https://doi.org/10.65932/CR-2023-1-3>

UDC: 141.7:331.105.6:004.8

Abstract: The article undertakes a critical-theoretical examination of the working conditions of couriers in platform delivery services (Glovo, Wolt, Deliveroo, UberEats, Foodpanda, Bolt) through the analytic apparatus of Axel Honneth's recognition theory, reading the empirical record of platform work since 2015 against Honneth's tripartite typology of recognition (love, rights, solidarity) developed in *The Struggle for Recognition* and supplemented by his later reformulation of reification as a forgetting of antecedent recognition. The original contribution of the article is the development of the concept of *algorithmic reification* — a contemporary form of reification specific to platform-mediated labour in which the social relations of work are systematically converted into measurable parameters (ratings, completion times, acceptance rates, GPS coordinates) that displace the recognition relations Honneth identifies as constitutive of the development of practical self-relation. Drawing on the recent peer-reviewed literature on the normative reconstruction of platform work, recognition struggles in the remote gig economy, algorithmic domination, the breakdown of solidarity, platform-worker mobilisation, ethnographies of Deliveroo couriers, and human-rights analyses of platform labour, the article argues that algorithmic reification deforms each of Honneth's three spheres in a distinct and systematic way: the sphere of love/care is fragmented by atomised work patterns and the absence of relational continuity with colleagues and recipients; the sphere of rights is derogated by the misclassification of couriers as self-employed contractors that denies them the deontic standing of full legal subjects; the sphere of solidarity is atomised by algorithmic individualisation that converts collective interests into a population of competing micro-actors. A fourth structural feature, the platform rating system, operates as what I term *counterfeit recognition* — a pseudo-recognition that mimics the form of social esteem while functioning operationally as a control device. The article closes with implications for Honneth's framework, for European Union platform-work regulation, and for collective-action strategies among delivery couriers.

Keywords: *Honneth, recognition, deformations of recognition, platform economy, gig economy, algorithmic management, algorithmic reification, courier work, Deliveroo, Glovo, Wolt, UberEats, Lukács, critical theory, counterfeit recognition.*